

ZAWIADOMIENIE O RAŻĄCYM NARUSZENIU OBOWIĄZKÓW PROCESOWYCH PRZEZ OSKARŻYCIELA PUBLICZNEGO LUB PROWADZĄCEGO POSTĘPOWANIE PRZYGOTOWAWCZE

RYSZARD A. STEFAŃSKI*

DOI: 10.26399/iusnovum.v19.1.2025.04/r.a.stefanski

STRESZCZENIE

Problemem badawczym artykułu jest zawiadomienie o rażącym naruszeniu obowiązków procesowych przez oskarżyciela publicznego lub oskarżyciela prowadzącego postępowanie przygotowawcze (art. 20 § 2 k.p.k.). Cel rozważań to ocena przydatności tego środka do eliminowania istotnych uchybień procesowych oskarżyciela publicznego i organów prowadzących postępowanie przygotowawcze. Tezą badawczą jest twierdzenie, że zawiadomienie to spełnia ważną rolę w usuwaniu i zapobieganiu uchybień procesowych w działalności oskarżycieli publicznych oraz w postępowaniu przygotowawczym. Hipotezą badawczą – założenie, że jego uregulowanie w Kodeksie postępowania karnego, dla zwiększenia jego skuteczności, wymaga niewielkich korekt. Podstawowymi metodami badawczymi, które zostały zastosowane, są metody formalno-dogmatyczna i logiczna.

Przedmiotem rozważań są: kształtowanie się zawiadomienia, jego charakter prawny, organy uprawnione do zawiadomienia (sąd, prokurator), jego przedmiot (rażące naruszenie obowiązków procesowych, oskarżyciele publiczni, prowadzący postępowania przygotowawcze), jego adresaci i postępowanie w przedmiocie zawiadomienia. Rozważania te doprowadziły do konstatacji, że środek ten w zasadzie jest uregulowany właściwie. Postanowienie sądu lub prokuratora o zawiadomieniu jest niezaskarżalne, jednakże ze względu na skutki, jakie ono wywołuje w stosunku do osoby, której dotyczy, powinno służyć zażaleniu na postanowienie sądu do tego samego sądu w składzie trzech sędziów, a prokuratora – do prokuratora nadrzędnego. Dla zwiększenia skuteczności zawiadomienia konieczne jest upoważnienie

* prof. dr hab., Kierownik Katedry Prawa Karnego Wydziału Prawa i Administracji Uczelni Łazarskiego w Warszawie (Polska), e-mail: ryszard.stefanski@lazarski.pl, ORCID: 0000-0003-0995-9499

sądu i prokuratora do żądania od przełożonego osoby, która nie nadesłała w wyznaczonym terminie informacji o podjętych środkach, wszczęcia postępowania służbowego i informacji o jego wyniku.

Słowa kluczowe: oskarżyciel publiczny, prokurator, przełożony, rażące naruszenie obowiązków procesowych, sąd, zawiadomienie

NOTIFICATION OF A GROSS BREACH OF PROCEDURAL OBLIGATIONS BY A PUBLIC PROSECUTOR OR A PERSON CONDUCTING A PREPARATORY PROCEEDING

ABSTRACT

The research problem of the article is the notification of a gross breach of procedural obligations by a public prosecutor or a person a conducting preparatory proceeding (Article 20 § 2 of the Code of Criminal Procedure). Its aim is to assess the usefulness of this measure in eliminating significant procedural irregularities committed by a public prosecutor and bodies conducting preparatory proceedings. The research thesis is the statement that this notification plays an important role in eliminating and preventing procedural irregularities in the activities of public prosecutors and in the preparatory proceedings. The research hypothesis is the assumption that its regulation in the Code of Criminal Procedure – in order to increase its effectiveness – requires minor amendments. The basic research methods used are the formal-dogmatic and logical ones.

The subject-matter of the considerations includes: the development of the notification, its legal nature, the bodies authorised to notify (court, prosecutor), its subject-matter (gross violation of procedural obligations, public prosecutors, persons conducting preparatory proceedings), its addressees and the notification proceeding. These considerations lead to the conclusion that this measure is in principle properly regulated. The court's or prosecutor's notification decision is not subject to appeal, however, due to the consequences for the person concerned, an appeal against the court's decision should be lodged with a three-judge bench of the same court, and a complaint about a prosecutor's decision should be submitted to the superior prosecutor. In order to increase the effectiveness of notification, it is necessary to authorise the court and the prosecutor to request that the superior of the person who has not sent information on the measures taken within the specified time limit should initiate an official proceeding and provide information on its outcome.

Key words: public prosecutor, prosecutor, superior, gross breach of procedural obligations, court, notification

WPROWADZENIE

Realizacja celów postępowania karnego, określonych w art. 2 § 1 k.p.k., wymaga, by wszyscy uczestnicy tego postępowania sprawnie wykonywali swoje obowiązki, w tym – organy procesowe i strony. Szczególnie dotyczy to prokuratora pełniącego rolę zarówno prowadzącego i nadzorującego postępowanie przygotowawcze, jak i oskarżyciela publicznego, a także innych organów prowadzących postępowanie przygotowawcze lub występujących w charakterze oskarżycieli publicznych. W Kodeksie postępowania karnego przewiduje się specjalne instrumenty, które mają

zapewnić sprawny przebieg postępowania karnego we wszystkich jego stadiach. Cel taki w stosunku do podejrzanego lub oskarżonego realizuje stosowanie środków przymusu, głównie środków zapobiegawczych, które są orzekane po to, by zabezpieczyć prawidłowy tok postępowania (art. 249 § 1 k.p.k.), a wobec oskarżyciela publicznego i organu prowadzącego postępowanie przygotowawcze – zawiadomienie o rażącym naruszeniu obowiązków procesowych przez oskarżyciela publicznego lub prowadzącego postępowanie (art. 20 § 2 k.p.k.), będące przedmiotem artykułu. Jego celem jest ocena przydatności tego środka do eliminowania istotnych uchybień procesowych oskarżyciela publicznego i organów prowadzących postępowanie przygotowawcze. Tezą badawczą – twierdzenie, że zawiadomienie to spełnia ważną rolę w usuwaniu i zapobieganiu uchybień procesowych w działalności oskarżycieli publicznych oraz w postępowaniu przygotowawczym. Hipotezą badawczą – założenie, że jego uregulowanie w Kodeksie postępowania karnego, dla zwiększenia jego skuteczności, wymaga niewielkich korekt. Podstawowymi metodami badawczymi, które zostały zastosowane, są metody formalno-dogmatyczna i logiczna.

KSZTAŁTOWANIE SIĘ ZAWIADOMIENIA

Zawiadomienia o rażącym naruszeniu obowiązków przez oskarżyciela publicznego lub prowadzącego postępowanie przygotowawcze nie zostały przewidziane w Kodeksach postępowania karnego z 1928 i 1969 r. Zostało one uregulowane po raz pierwszy w Kodeksie postępowania karnego z 1997 r. Według pierwotnego brzmienia art. 20 § 2 k.p.k. w razie rażącego naruszenia obowiązków procesowych przez oskarżyciela publicznego lub prowadzącego dochodzenie sąd był obowiązany zawiadomić bezpośredniego przełożonego osoby, która dopuściła się uchybienia. W stosunku do Policji oraz innych organów dochodzenia uprawnienie takie przysługiwało również prokuratorowi.

Ustawą z dnia 9 maja 2007 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw¹ zobowiązano autora zawiadomienia do żądania nadesłania w wyznaczonym, nie krótszym niż 14 dni, terminie informacji o podjętych działaniach wynikających z zawiadomienia (art. 20 § 2 k.p.k.) oraz zobligowano sąd do przesyłania odpisu zawiadomienia Prokuratorowi Generalnemu, jeżeli uchybienia dopuścił się prokurator, a w wypadku gdy uchybienia dopuścił się oskarżyciel publiczny niebędący prokuratorem – właściwemu organowi przełożonemu w stosunku do bezpośredniego przełożonego tego oskarżyciela (art. 20 § 2 k.p.k.).

CHARAKTER PRAWNY ZAWIADOMIENIA

W literaturze nie używa się jednolitej nomenklatury pojęciowej na określenie instytucji z art. 20 k.p.k. Podanie prawidłowej nazwy jest o tyle istotne, że nazwa powinna odzwierciedlać charakter prawny tej instytucji.

¹ Dz.U. z 2007 r., nr 99, poz. 664.

W literaturze zawiadomienie, o którym jest mowa w art. 20 § 2 k.p.k., określa się mianem sygnalizacji², tak samo jak zawiadomienie o rażącym naruszeniu obowiązków procesowych przez obrońcę lub pełnomocnika (art. 20 § 1 k.p.k.)³. Tak też określa się zawiadomienia o: poważnym uchybieniu w działaniu instytucji państwowej, samorządowej lub społecznej, zwłaszcza gdy sprzyja ono popełnieniu przestępstwa (art. 19 § 1 k.p.k.), wszczęciu i ukończeniu postępowania toczącego się z urzędu (art. 21 k.p.k.), współdziałaniu w popełnieniu przestępstwa na szkodę małoletniego, z małoletnim lub w okolicznościach, które mogą świadczyć o demoralizacji małoletniego albo o gorszącym wpływie na niego (art. 23 k.p.k.) oraz stwierdzeniu bezzasadności, nielegalności lub nieprawidłowości zatrzymania (art. 246 § 4 k.p.k.)⁴. Odosobnione jest nazwanie jej powiadomieniem⁵.

W art. 20 § 2 k.p.k. jest mowa o zawiadomieniu o rażącym naruszeniu obowiązków procesowych, co wskazuje, że w sensie normatywnym ta czynność ma charakter zawiadomienia⁶, i tak należy nazywać uregulowaną w nim instytucję.

Jeżeli chodzi o charakter prawny zawiadomienia, to słusznie w doktrynie zalicza się je do środków dyscyplinujących, będących reakcją organów procesowych na uchybienia procesowe, powodujących uruchomienie postępowań dyscyplinujących usytuowanych poza procesem karnym, polegającym na wystąpieniu o to do właściwych organów⁷.

ORGANY UPRAWNIONE DO WYDANIA ZAWIADOMIENIA

Rodzaj organu uprawnionego do wydania zawiadomienia jest zależny od etapu postępowania karnego. W postępowaniach przez sądem przysługuje ono sądowi, a w postępowaniu przygotowawczym – prokuratorowi.

² J. Karaźniewicz, w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Zagrodnik, Warszawa 2024, s. 159.

³ S. Kowalski, *Sygnalizacja rażącego naruszenia obowiązku procesowego przez radcę prawnego w postępowaniu karnym*, „Radca Prawny Zeszyty Naukowe” 2023, nr 4, s. 63; M. Kurowski, w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Art. 1–424, t. I*, red. D. Świecki, Warszawa 2024, s. 144; postanowienie SN z dnia 18 sierpnia 2021 r., III KZ 35/21, LEX nr 3398328; postanowienie SN z dnia 24 lutego 2021 r., I KZ 5/21, LEX nr 3171306.

⁴ J. Karaźniewicz, *Instytucja sygnalizacji w polskim procesie karnym*, Toruń 2015, s. 223–228.

⁵ A. Sakowicz, w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. A. Sakowicz, Warszawa 2023, s. 135.

⁶ Tak też określa się je F. Prusak, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1, Warszawa 1999, s. 128; T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego. Artykuły 1–467. Komentarz*, t. I, Warszawa 2014, s. 160; J. Kosonoga, w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do art. 1–166, t. I, II*, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, Warszawa 2017, s. 364; postanowienie SA w Lublinie z dnia 9 listopada 2008 r., II AKz 286/08, LEX nr 491020.

⁷ J. Kosonoga, *System środków dyscyplinujących uczestników postępowania karnego*, Warszawa 2014, s. 345.

1. SAD

W postępowaniu jurysdykcyjnym jest to wyłączna kompetencja sądu, a uprawnienia tego nie mają: prezes sądu, przewodniczący wydziału czy przewodniczący składu orzekającego. Do takiego wniosku prowadzi wykładnia językowa art. 20 § 2 k.p.k., w którym jest mowa *expressis verbis* o sędzie. Odmienny pogląd wypowiedział Sąd Najwyższy, twierdząc, że:

Przepis art. 20 § 1 k.p.k. uprawnia do stosownego działania „sąd” (a więc i w odpowiedniej formie – postanowienie, a nie zarządzenie), a po drugie, dotyczy naruszenia obowiązków procesowych w konkretnych sprawach przez ten sąd rozpoznawanych. Konstatacja ta nie prowadzi do wniosku, iż sędzia, a w szczególności przewodniczący wydziału, nie ma prawnych podstaw do sygnalizowania właściwym władzom korporacyjnym o dostrzeżonych przez siebie okolicznościach, mających – nawet według jego subiektywnej oceny – istotne znaczenie dla należytego wykonywania obowiązków obrończych, a szerzej dla właściwego funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości. Na akceptację nie zasługiwałby taki stan prawny, w którym sędzia, a tym bardziej przewodniczący wydziału, byłby pozbawiony możliwości sygnalizowania właściwym organom swoich spostrzeżeń dotyczących nieprawidłowego funkcjonowania określonej sfery wymiaru sprawiedliwości⁸.

Wprawdzie pogląd ten został wyrażony na kanwie art. 20 § 1 k.p.k., lecz ze względu na identyczność regulacji w § 2 tego przepisu, można go odnieść także do omawianej instytucji. Jest to pogląd nietrafny, gdyż: po pierwsze, pozostaje w sprzeczności z literalnym brzmieniem przepisu, który wyraźnie uprawnienie to przyznaje sądowi; po drugie, chodzi o ważną kwestię, bowiem zawiadomienie to może spowodować nawet wszczęcie postępowania dyscyplinarnego wobec osoby, której ono dotyczy.

Wymienienie w art. 20 § 2 k.p.k. ogólnie sądu pozwala także przyjąć, że przepis ten ma zastosowanie w każdym stadium jurysdykcyjnego postępowania karnego, tj. w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji, postępowaniach odwoławczym, kasacyjnym, o wznowienie postępowania, ze skargi na wyrok sądu odwoławczego oraz ze skargi nadzwyczajnej. Nie budzi wątpliwości, że dopuszczalne jest skierowanie zawiadomienie o rażącym naruszeniu obowiązków procesowych przez prokuratora w śledztwie lub dochodzeniu, które sąd stwierdził, wykonując czynności w postępowaniu przygotowawczym, bowiem art. 20 § 2 k.p.k. nie wymaga, by sąd stwierdził je w toku postępowania sądowego. Nie jest jasne, czy uprawnienie to ma sąd także wtedy, gdy stwierdza rażące naruszenie obowiązków procesowych przez prokuratora biorącego udział w posiedzeniu, w trakcie którego sąd wykonuje czynności procesowe w postępowaniu przygotowawczym. Prokurator biorący udział w takim posiedzeniu nie występuje ani w roli oskarżyciela publicznego, ani prowadzącego postępowanie przygotowawcze. Prokuratorowi w tych czynnościach – zgodnie z art. 299 § 3 k.p.k. – przysługują prawa strony.

W piśmiennictwie jednak zasadnie dopuszcza się taką możliwość, odwołując się do wykładni teleologicznej. Argumentuje się, że instytucja ta ma służyć nie tyle

⁸ Uchwała SN z dnia 12 stycznia 2006 r., SNO 61/05, LEX nr 569039.

poprawie przyszłej pracy danych organów w innym postępowaniu, ile głównie w toczącym się procesie, aby zauważone przez organ procesowy rażące naruszenia obowiązków nie utrudniały lub nie uniemożliwiały realizacji celów postępowania⁹.

2. PROKURATOR

W postępowaniu przygotowawczym uprawnienie do wydania zawiadomienia ma wyłącznie prokurator. W art. 20 § 2 *in fine* k.p.k. wskazuje się, że uprawnienie to przysługuje również prokuratorowi. Słowo „również” „sygnalizuje, że dany stan rzeczy jest pod jakimś względem podobny do innego stanu rzeczy, zwłaszcza tego, o którym była mowa wcześniej”¹⁰. Użycie zatem tej partykuły przed słowem „prokurator” oznacza, że wydanie zawiadomienia o rażącym naruszeniu obowiązków przez prowadzącego postępowanie przygotowawcze przysługuje mu obok sądu. Nie oznacza to, że sąd ma nieograniczone prawo korzystania z tej instytucji. Jest ono ograniczone wyłącznie do sytuacji, gdy ujawnia się one w postępowaniu toczącym się przed sądem.

Prokuratorem jest osoba spełniająca ustawowe warunki, powołana na stanowisko prokuratorskie i powołana na nie przez Prokuratora Generalnego na wniosek Prokuratora Krajowego (art. 74 ust. 1 i art. 75 Ustawy z dnia 28 stycznia 2016 r. Prawo o prokuraturze¹¹). Uprawnienie takie przysługuje także asesorowi prokuratury posiadającemu tzw. votum, tj. powierzenie mu przez Prokuratora Generalnego na czas określony, nieprzekraczający 3 lat, wykonywania czynności prokuratorskich bez prawa: 1) udziału w postępowaniu przed sądem apelacyjnym oraz w postępowaniu przed sądem okręgowym, z wyjątkiem postępowania w pierwszej instancji w sprawach, w których prowadził postępowanie przygotowawcze; 2) występowania przed Sądem Najwyższym, sporządzania środków zaskarżenia i wniosków do Sądu Najwyższego (art. 173 ust. 1). Sporządzone przez niego zawiadomienie nie podlega aprobacie prokuratora bezpośrednio przełożonego, gdyż nie jest wymienione w art. 173 § 2 pr. o prok. jako podlegające tej czynności.

PRZEDMIOT ZAWIADOMIENIA

1. OBOWIĄZKI PROCESOWE I ICH RAŻĄCE NARUSZENIE

Źródłem zawiadomienia zarówno sądu, jak i prokuratora pod względem przedmiotowym jest rażące naruszenie obowiązków procesowych. Naruszenie obowiązków procesowych oznacza rozbieżność między wymaganym w danej sytuacji procesowej

⁹ M. Kurowski, w: *Kodeks...*, red. D. Świecki, op. cit., s. 144.

¹⁰ *Nowy słownik języka polskiego*, red. B. Dunaj, Wilga 2005, s. 610.

¹¹ Dz.Ū. z 2024 r., poz. 390, dalej jako: pr. o prok.

zachowaniem, odpowiadającym standardom prawidłowego wykonywania obowiązków, a zachowaniem konkretnego uczestnika procesowego¹².

Dookreślenie, że chodzi o obowiązki procesowe, wskazuje na ich ograniczenie do obowiązków wynikających z przepisów Kodeksu postępowania karnego i innych aktów prawnych. Ma to być naruszenie obowiązków w toku konkretnego postępowania karnego i pozostające w związku z nim.

Podstawy zawiadomienia nie stanowi każde naruszenie obowiązków procesowych, ale tylko takie, które jest rażące. Wyraz „rażące” w różnych odmianach występuje także w art. 20 § 1, art. 438 pkt 4, art. 523 § 1 k.p.k. Mając na uwadze dyrektywę wykładni zakazującej wykładni homonimicznej, według której nie należy nadawać tym samym zwrotom różnych znaczeń¹³, można wykorzystać do interpretacji tego określenia dorobek doktryny i judykatury, wypracowany także na gruncie tych przepisów. Sąd Najwyższy na gruncie art. 523 § 1 k.p.k. twierdził, że rażące naruszenie prawa zachodzi wtedy, gdy: jest bardzo poważne¹⁴, jest niewątpliwe i oczywiste¹⁵, jest niewątpliwe, łatwe do stwierdzenia i charakteryzuje się takim ciężarem gatunkowym, który ma kluczowe znaczenie dla prawidłowości postępowania¹⁶, jest poważne, odgrywające przy rozstrzygnięciu sprawy znaczącą rolę¹⁷, cechuje się taką wagą i doniosłością skutków, że może być porównywalne z rangą bezwzględnych powodów odwoławczych¹⁸, ma charakter wyraźny, niewątpliwy, dający się łatwo stwierdzić, a także gdy jego ciężar gatunkowy ma charakter poważny¹⁹.

Słowo „rażący” oznacza „zbyt wyraźny, oczywisty, bezsporny, nie budzący wątpliwości; taki, który rzuca się w oczy, nie sposób go nie zauważyć”²⁰; „rażące” to „wyraźne, rzucające się w oczy”²¹ oraz „oczywiste, bezsporne, niewątpliwe, wielkie, uderzające, znaczące, wyraźne”²². Mając powyższe na uwadze, można *mutatis mutandis* przyjąć, że rażące naruszenie obowiązków procesowych ma miejsce

¹² J. Karaźniewicz, *Dyscyplinowanie obrońców i pełnomocników za pomocą sygnalizacji w świetle ograniczonego prawa do ingerencji organu procesowego w relacje między stroną a jej profesjonalnym przedstawicielem procesowym*, w: *Verba volant, scripta manent. Proces karny, prawo karne skarbowe i prawo wykroczeń po zmianach z lat 2015–2016. Księga pamiątkowa poświęcona Profesor Monice Zbrojewskiej*, red. T. Grzegorzczak, R. Olszewski, Warszawa 2017, s. 135.

¹³ L. Morawski, *Wstęp do prawoznawstwa*, Warszawa 2014, s. 148; postanowienie SN z dnia 6 września 2000 r., III KKN 337/00, ONSKW 2000, nr 9–10, poz. 81.

¹⁴ Postanowienie SN z dnia 9 lipca 2024 r., IV KK 184/24, LEX nr 3732534.

¹⁵ Postanowienie SN z dnia 8 maja 2024 r., II KK 114/24, LEX nr 3722225.

¹⁶ Postanowienie SN z dnia 28 czerwca 2024 r., II ZK 32/24, LEX nr 3748598.

¹⁷ Postanowienie SN z dnia 27 marca 2024 r., IV KK 77/24, LEX nr 3704211; postanowienie SN z dnia 13 grudnia 2023 r., III KK 525/23, LEX nr 3717616; postanowienie SN z dnia 29 listopada 2023 r., II KK 436/23, LEX nr 3637303; postanowienie SN z dnia 27 września 2023 r., III KK 384/23, LEX nr 3609488; postanowienie SN z dnia 26 kwietnia 2023 r., II KK 99/23, LEX nr 3572500; postanowienie SN z dnia 1 lutego 2023 r., IV KK 9/23, LEX nr 3521810.

¹⁸ Postanowienie SN z dnia 21 lutego 2024 r., II ZK 92/22, LEX nr 3694891.

¹⁹ Postanowienie SN z dnia 24 stycznia 2024 r., V KK 485/23, LEX nr 3672343; postanowienie SN z dnia 6 grudnia 2023 r., IV KK 435/23, LEX nr 3717552; postanowienie SN z dnia 6 grudnia 2023 r., IV KK 430/23, LEX nr 3717551; postanowienie SN z dnia 18 października 2023 r., V KK 379/23, LEX nr 3617433.

²⁰ *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, t. 35, red. H. Zgółkowa, Poznań 2002, s. 265.

²¹ *Słownik języka polskiego PWN*, t. 2, red. M. Szymczak, Warszawa 1998, s. 22; *Uniwersalny słownik języka polskiego*, t. 4, red. S. Dubisz, Warszawa 2003, s. 33.

²² *Słownik języka polskiego*, t. 7, red. W. Doroszewski, Warszawa 1965, s. 841.

wtedy, gdy jest niebudzące wątpliwości i oczywiste oraz ma istotne znaczenia dla prawidłowości postępowania, zwłaszcza wpływa na gwarancje procesowego oskarżonego lub pokrzywdzonego. Chodzi o naruszenie wyraźne i w znacznym stopniu obowiązku. Trafnie w literaturze zauważa się, że rażącym naruszeniem obowiązku procesowego jest takie, które ma dodatkowe cechy względem naruszenia „zwykłego”²³. Ogranicza ono zawiadomienie do naruszeń bezspornych, stanowiących wyraźne i znaczące naruszenie obowiązków procesowych. Jest to okoliczność ocenna, co daje organowi luz decyzyjny, czy rzeczywiście w danych okolicznościach powinien skorzystać z zawiadomienia²⁴. Zasadnie też wskazuje się, że o tym, czy naruszenie określonych obowiązków procesowych jest rażące, dokonuje się nie *in abstracto*, a jedynie *ad casum*, mając na uwadze, czy wyjątkowo drastycznie odbiło się lub mogło odbić się na sytuacji procesowej oskarżonego²⁵.

Dla oceny tej mogą być pomocne uregulowania zawarte w Zbiorze Zasad Etyki Zawodowej Prokuratorów, stanowiącym załącznik do uchwały Krajowej Rady Prokuratorów przy Prokuratorze Generalnym z dnia 12 grudnia 2017 r.²⁶, w którym przewiduje się, że m.in. prokurator ma obowiązek przestrzegać prawa i dobrych obyczajów (§ 2 pkt 1), nie zachowywać się w sposób, który mógłby przynieść ujmę godności prokuratora lub osłabić zaufanie do pełnionego przez niego urzędu (§ 3 ust. 2) oraz unikać zachowań i sytuacji, które mogłyby podważyć zaufanie do jego niezależności, bezstronności i rzetelności zawodowej lub wywoływać wrażenie braku poszanowania dla prawa (§ 4 pkt 1)²⁷. Istotną okolicznością decydującą o takiej ocenie naruszenia obowiązków procesowych powinien być jego wpływ na gwarancje procesowego uczestników postępowania, w szczególności oskarżonego i pokrzywdzonego. Zasadnie w literaturze szczególnie akcentuje się negatywny wpływ uchybienia na sferę uprawnień pokrzywdzonego, argumentując to przede wszystkim tym, że – zgodnie z art. 2 § 1 pkt 3 k.p.k. – w postępowaniu karnym należy uwzględnić prawnie chronione interesy pokrzywdzonego²⁸. W tym kontekście na aprobatę zasługuje pogląd zaprezentowany w judykaturze, że:

Prowadzący śledztwo powinien dopuścić strony postępowania do udziału w czynności, której nie będzie można powtórzyć na rozprawie głównej (art. 272 § 1 d. k.p.k. i art. 316 § 1 k.p.k.). Za czynność taką należy uznać oględziny rzeczy, jeżeli ma być ona oddana uprawnionemu (art. 199 d. k.p.k.), wymontowanie z niej elementów, żeby posłużyć się nimi w celach dowodowych itp. Jeśli więc osoby te żądają udziału w czynności, należy je zawiadomić o jej miejscu i terminie, a w razie braku dowodu doreczenia zawiadomienia

²³ S. Kowalski, *Sygnalizacja...*, op. cit., s. 70.

²⁴ A. Małolepszy, *Przesłanki odpowiedzialności porządkowej obrońcy za niedopełnienie obowiązków procesowych w toku postępowania karnego*, w: *Funkcje procesu karnego. Księga jubileuszowa Profesora Janusza Tylmana*, red. T. Grzegorzczak, Warszawa 2011, s. 453.

²⁵ Z. Gostyński, S. Zabłocki, w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, Warszawa 2003, s. 333.

²⁶ <https://www.gov.pl/web/prokuratura-krajowa/zbior-zasad-etyki-zawodowej-prokuratorow> (dostęp: 23.12.2024).

²⁷ Wyrok SN z dnia 19 marca 2015 r., SDI 5/15, LEX nr 1663832. Tak też J. Kosonoga, w: *Kodeks...*, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, op. cit., s. 352; C. Kulesza, w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. K. Dudka, Warszawa 2023, s. 83.

²⁸ J. Kosonoga, *System środków...*, op. cit., s. 369.

do niestawających – czynność odroczyć (art. 102 § 1–3 d. k.p.k. i art. 117 § 1–2 k.p.k.). Uchybienie temu może mieć wpływ na wynik sprawy, bo pozbawia strony możliwości wykazania zarzutów zgłaszanych do stanu dowodu rzeczowego²⁹.

W doktrynie wskazuje się, że taki charakter mają: niewystąpienie do sądu o wyznaczenie podejrzanemu obrońcy z urzędu, mimo że zachodziły okoliczności uzasadniające obronę obligatoryjną, a nie miał on obrońcy z wyboru, niepouczenie podejrzanego o jego uprawnieniach wbrew wymogom art. 300 k.p.k., niepouczenie świadka o prawie do odmowy zeznań, choć miał on takie prawo, i odebraniu od niego zeznań, stosowanie lub aprobowanie stosowania niedozwolonych metod przesłuchania, zakazanych przez art. 171 § 5 k.p.k., niedokonanie wymaganej zmiany zarzutów (art. 314 k.p.k.), nieuzupełnienie przez oskarżyciela publicznego w terminie braków formalnych aktu oskarżenia wbrew wymogom art. 337 § 3 k.p.k., nieusprawiedliwione niestawienie oskarżyciela publicznego na rozprawę, uchylenie się od złożenia tłumaczeń sporządzonych przez niego i przedkładanych przed sądem pism procesowych na język, którym władza oskarżony³⁰, naruszenie swobody wypowiedzi³¹, nieprzedstawienie swojego stanowiska w przedmiocie planowania i organizacji rozprawy głównej w terminie lub przedstawienie go w zdawkowej lub niepełnej formie, co może spowodować istotne przedłużenie postępowania³², nienadanie biegu wnioskowi podejrzanego o wyznaczenie odpowiednio obrońcy lub pełnomocnika³³, niezgodność treści aktu oskarżenia z materiałami zgromadzonymi w postępowaniu przygotowawczym, brak inicjatywy dowodowej, nieprzygotowanie się do uczestnictwa w przeprowadzaniu dowodów, wydanie niemającej merytorycznego uzasadnienia decyzji o umorzeniu postępowania³⁴ oraz przekroczenie pięciodniowego terminu do przesłuchania podejrzanego w postępowaniu w niezbędnym zakresie³⁵.

2. PODMIOTY NARUSZENIA OBOWIĄZKU PROCESOWEGO

Uprawnienie sądu do skierowania zawiadomienia w powodu rażącego naruszenia obowiązków dotyczy takich naruszeń, których dopuścił się: 1) w postępowaniu jurysdykcyjnym – oskarżyciel publiczny; 2) w postępowaniu przygotowawczym – prowadzący postępowanie przygotowawcze.

Prokuratorowi przysługuje ono tylko w razie ich naruszenia przez organ prowadzący postępowanie przygotowawcze inny niż prokurator.

²⁹ Wyrok SA w Krakowie z dnia 3 września 1998 r., II AKa 155/98, KZS 1998, nr 10, poz. 29.

³⁰ T. Grzegorzcyk, *Kodeks...*, op. cit., s. 157–158.

³¹ R. Koper, *Swoboda wypowiedzi osoby przesłuchiwanej w procesie karnym*, Warszawa 2022, s. 434–435.

³² B.J. Stefańska, *Rola prokuratora w posiedzeniu przygotowawczym sądu*, w: *Postępowanie przed sądem I instancji w znowelizowanym procesie karnym*, red. D. Kala, I. Zgoliński, Warszawa 2018, s. 204.

³³ M. Kurowski, w: *Kodeks...*, red. D. Świecki, op. cit., s. 146.

³⁴ J. Karaźniewicz, w: *Kodeks...*, red. J. Zagrodnik, op. cit., s. 159.

³⁵ P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do art. 1–296*, red. P. Hofmański, Warszawa 2007, s. 174.

2.1. OSKARŻYCIELE PUBLICZNI

Oskarżycielem publicznym – zgodnie z art. 45 § 1 k.p.k. – jest przed wszystkimi sądami prokurator³⁶. Taki status ma prokurator, a nie prokuratora, bowiem organem procesowym jest prokurator, i takim określeniem posługuje się Kodeks postępowania karnego, np. w art. 18 § 1, art. 45 § 1, art. 231 § 1, art. 298 § 1 k.p.k. Prokurator jest indywidualnym podmiotem procesowym, wyposażonym w uprawnienia władcze, a jednostka organizacyjna prokuratury jest urzędem, który stanowi zaplecze organizacyjno-techniczne dla zadań realizowanych przez prokuratorów³⁷.

Może to być asesor prokuratury, zarówno ten, który posiada tzw. votum, jak i niemający go. Pierwszy z nich – jak już wskazywano – jest uprawniony do wykonywania czynności prokuratorskich, w tym wchodzących w zakres oskarżyciela publicznego (art. 173 § 1 pr. o prok.). Asesor prokuratury natomiast nieposiadający uprawnień do wykonywania czynności prokuratorskich może występować w charakterze oskarżyciela publicznego w sprawach, w których było prowadzone dochodzenie (art. 173 § 3 pr. o prok.).

Może to być też aplikant prokuratorski, który po ukończeniu 12 miesięcy aplikacji prokuratorskiej może występować przed sądem rejonowym w charakterze oskarżyciela publicznego w sprawach o przestępstwa zagrożone karą nieprzekraczającą 5 lat pozbawienia wolności lub karą łagodniejszego rodzaju, oraz o wykroczenia, a także przed tym sądem w postępowaniu wykonawczym (art. 183 § 3 pr. o prok.).

Oskarżycielem publicznym może być także inny organ państwowy, który uprawnienie to czerpie z mocy szczególnych przepisów ustawy, określających zakres jego działania (art. 45 § 1 k.p.k.) lub rozporządzenia wydanego na podstawie art. 325d k.p.k. W takim charakterze z mocy ustaw szczególnych mogą występować:

- strażnik leśny, nadleśniczy, zastępca nadleśniczego, inżynier nadzoru, leśniczy i podleśniczy, jeżeli przedmiotem przestępstwa jest drewno pochodzące z lasów stanowiących własność Skarbu Państwa (art. 47 ust. 2 pkt 7 i art. 48 Ustawy z dnia 29 września 1991 r. o lasach³⁸). Wprawdzie podmioty te nie mają statusu organu państwowego, jak tego wymaga art. 45 § 2 k.p.k., lecz trafnie w doktrynie wskazuje się, że art. 45 § 2 k.p.k. nie ma rangi nadrzędnej nad tą ustawą, dopuszczalne więc było upoważnienie tych podmiotów do występowania w charakterze oskarżycieli publicznych; art. 47 ust. 2 pkt 7 tej ustawy jest *lex specialis* w stosunku do art. 45 § 2 k.p.k.³⁹;

³⁶ Zob. szerzej R.A. Stefański, *Oskarżyciel publiczny*, w: *System prawa karnego procesowego. Strony i inni uczestnicy postępowania karnego*, t. VI, red. C. Kulesza, Warszawa 2016, s. 151–211.

³⁷ J. Smoleński, *Prawno-ustrojowe problemy prokuratury*, „Państwo i Prawo” 1963, nr 1, s. 78–79; H. Zięba-Załucka, *Instytucja prokuratury w Polsce*, Warszawa 2003, s. 88; W. Grzeszczyk, *Prokurator jako organ procesowy*, „Prokuratura i Prawo” 2003, nr 11, s. 163; R.A. Stefański, *Prokurator jako organ postępowania karnego*, w: *System prawa karnego procesowego. Sądy i inne organy postępowania karnego*, t. V, red. Z. Kwiatkowski, Warszawa 2015, s. 831–840.

³⁸ Dz.U. z 2024 r., poz. 530 ze zm.

³⁹ S. Steinborn, *Nieprokuratorskie organy oskarżycielskie*, w: *System prawa karnego procesowego. Strony i inni uczestnicy postępowania karnego*, t. VI, red. C. Kulesza, Warszawa 2016, s. 213–214.

- Strażnik Państwowej Straży Łowieckiej – o przestępstwa, których przedmiotem jest zwierzyna (art. 39 ust. 2 pkt 7 Ustawy z dnia 13 października 1995 r. – Prawo łowieckie⁴⁰).

W myśl § 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 września 2015 r. w sprawie organów uprawnionych obok Policji do prowadzenia dochodzeń oraz organów uprawnionych do wnoszenia i popierania oskarżenia przed sądem pierwszej instancji w sprawach, w których prowadzono dochodzenie, a także z zakresu spraw zleconych tym organom⁴¹, mogą prowadzić dochodzenie i również w tym zakresie wносить i popierać oskarżenie przed sądem pierwszej instancji, czyli pełnić funkcję oskarżyciela publicznego:

- 1) organy Inspekcji Handlowej, w sprawach o ujawnione przez nie w czasie przeprowadzania kontroli o przestępstwa określone w art. 43 ust. 1 i 2 oraz w art. 45³ ust. 1 Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi⁴² oraz w art. 38 Ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o Inspekcji Handlowej⁴³;
- 2) organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej, w sprawach o przestępstwa określone w art. 37b Ustawy z dnia 14 marca 1985 r. o Państwowej Inspekcji Sanitarnej⁴⁴, w art. 96–99 Ustawy z dnia 25 sierpnia 2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia⁴⁵ oraz w art. 31–34, art. 36–40, art. 50–51 Ustawy z dnia 25 lutego 2011 r. o substancjach chemicznych i ich mieszaninach⁴⁶;
 - w sprawach o przestępstwa określone w art. 77–79 Ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości⁴⁷;
- 3) naczelnik urzędu celno-skarbowego – z zakresu kontroli celno-skarbowej;
- 4) naczelnik urzędu skarbowego – w pozostałych sprawach⁴⁸.

Uprawnienia do wnoszenia i popierania oskarżenia przed sądem pierwszej instancji przysługuje także organom Straży Granicznej w sprawach o przestępstwa określone w art. 264 § 2, art. 264a § 1, art. 270, art. 271 § 1 i 2 oraz w art. 272–277 k.k., w art. 464 Ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach⁴⁹, w art. 125 Ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej⁵⁰ oraz w art. 9 i art. 10 ust. 1 i 2 Ustawy z dnia 15 czerwca 2012 r. o skutkach powierzania wykonywania pracy cudzoziemcom przebywającym wbrew przepisom na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej⁵¹.

⁴⁰ Dz.U. z 2023 r., poz. 1082.

⁴¹ Dz.U. z 2018 r., poz. 522.

⁴² Dz.U. z 2023 r., poz. 2151 ze zm.

⁴³ Dz.U. z 2024 r., poz. 312 ze zm.

⁴⁴ Dz.U. z 2024 r., poz. 416 ze zm.

⁴⁵ Dz.U. z 2023 r., poz. 1448.

⁴⁶ Dz.U. z 2022 r., poz. 1816 ze zm.

⁴⁷ Dz.U. z 2023 r., poz. 120 ze zm.

⁴⁸ Rozporządzenie to w § 1 pkt 5 przewiduje uprawnienie do prowadzenia dochodzenia Prezesa Urzędu Komunikacji Elektronicznej w sprawach o przestępstwa określone w art. 208 ust. 2 Ustawy z dnia 16 lipca 2004 r. – Prawo telekomunikacyjne (Dz.U. z 2024 r., poz. 34 ze zm.), lecz przepis ten został uchylony Ustawą z dnia 12 lipca 2024 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo komunikacji elektronicznej (Dz.U. z 2024 r., poz. 1222), i tym samym uprawnienie to wygasło.

⁴⁹ Dz.U. z 2024 r., poz. 769 ze zm.

⁵⁰ Dz.U. z 2023 r., poz. 1404.

⁵¹ Dz.U. z 2021 r., poz. 1745.

2.2. ORGANY PROWADZĄCE POSTĘPOWANIE PRZYGOTOWAWCZE

Organami prowadzącymi postępowanie przygotowawcze mogą być: prokurator, asesor prokuratury posiadający tzw. *votum*, Policja (art. 298 § 1 k.p.k.) oraz organy wymienione w art. 312 § 1 k.p.k. w zakresie ich właściwości, tj. organy Straży Granicznej (art. 9 ust. 1 w zw. z art. 1 ust. 2 pkt 4 Ustawy z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej⁵²), Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego (art. 5 ust. 1 pkt 2 Ustawy z dnia 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu⁵³), Krajowej Administracji Skarbowej (art. 2 ust. 1 pkt 15 i 16, art. 28 ust. 1 pkt 11, art. 33 ust. 1 pkt 9 i 10 Ustawy z dnia 16 listopada 2016 r. o Krajowej Administracji Skarbowej⁵⁴), Centralnego Biura Antykorupcyjnego (art. 2 ust. 1 pkt 1 Ustawy z dnia 9 czerwca 2006 r. o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym⁵⁵) oraz Żandarmerii Wojskowej (art. 3 ust. 2 pkt 1–7 Ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych⁵⁶). Takie uprawnienie mają także wyżej wymienione organy, pełniące w prowadzonych przez siebie sprawach funkcje oskarżycieli publicznych (art. 312 § 2 k.p.k.).

W kontekście organu prowadzącego postępowanie przygotowawcze rodzi się pytanie, czy analizowanie zawiadomienie może dotyczyć także prokuratora sprawującego nadzór nad postępowanie przygotowawczym. W doktrynie twierdzi się, że art. 20 § 2 k.p.k. należy interpretować szeroko i objąć nim także czynności nadzorcze, które z istoty rzeczy zasadniczo wpływają przeciw na sposób prowadzenia postępowania przygotowawczego, chociaż zauważa się, że skoro w przepisie tym mowa jest jedynie o organie prowadzącym postępowanie przygotowawcze, to nie obejmuje on swoim zakresem czynności nadzorczych, tym bardziej że w art. 326 § 1 k.p.k. wyraźnie rozgranicza się oba rodzaje tej aktywności procesowej. Argumentuje się, że prokurator jako *dominus eminens* jest obowiązany czuwać nad prawidłowym i sprawnym przebiegiem całego nadzorowanego przez siebie postępowania (art. 326 § 2 k.p.k.), a więc ma faktyczny wpływ na przebieg czynności postępowania; jego procesowym obowiązkiem jest też dbanie o przebieg postępowania. Odmienne interpretacja klóciłaby się z rolą, jaką spełnia w postępowaniu przygotowawczym prokurator nadzorujący oraz prowadziłyby do pozbawienia sądu możliwości reagowania na rażące naruszenia obowiązków procesowych, wynikających z nadzoru, co pozostawałoby w sprzeczności z *ratio legis* art. 20 § 2 k.p.k. W celu usunięcia tych wątpliwości zasadnie proponuje się *de lege ferenda* dodanie do art. 20 § 2 k.p.k., po słowie „prowadzącego”, wyrażenia „lub nadzorującego” postępowanie przygotowawcze⁵⁷.

Uprawnienia prokuratora do zawiadomienia o rażącym naruszeniu obowiązków procesowych w postępowaniu przygotowawczym są ograniczone do Policji oraz innych organów prowadzących takie postępowanie. Nie ma znaczenia forma

⁵² Dz.U. z 2024 r., poz. 915 ze zm.

⁵³ Dz.U. z 2024 r., poz. 915 ze zm.

⁵⁴ Dz.U. z 2023 r., poz. 615 ze zm.

⁵⁵ Dz.U. z 2024 r., poz. 184 ze zm.

⁵⁶ Dz.U. z 2023 r., poz. 1266 ze zm.

⁵⁷ J. Kosonoga, *System środków...*, op. cit., s. 367–368; C. Kulesza, w: *Kodeks...*, op. cit., s. 83.

prowadzonego postępowania przygotowawczego; może to być dochodzenie albo śledztwo powierzone Policji lub innemu organowi do prowadzenia w całości lub w określonym zakresie. Mogą to być także poszczególne czynności śledztwa powierzone do wykonania takiemu organowi (art. 311 § 2 k.p.k.).

Przedmiotem zawiadomienia prokuratora nie może być rażące naruszenie obowiązków procesowych przez prokuratora. Pominięcie w art. 20 § 2 *in fine* k.p.k. prokuratora jest uzasadnione tym, że nie ma takiej potrzeby, skoro w gestii prokuratora przełożonego pozostają – przewidziane w ustawie po prokuraturze – inne środki reakcji na naruszenie przez podwładnego prokuratora obowiązków służbowych, w tym procesowych.

Prokurator przełożony:

- 1) może prokuratorowi, który dopuścił się istotnego uchybienia w zakresie sprawności postępowania przygotowawczego – zwrócić uwagę na piśmie i żądać usunięcia skutków tego uchybienia (art. 7 § 7 pkt 1 i art. 139 § 1 pr. o prok.). Prokurator, którego dotyczy uwaga, może, w terminie 7 dni, złożyć pisemne zastrzeżenie do prokuratora przełożonego, który zwrócił uwagę, co nie zwalnia go od obowiązku bezzwłocznego usunięcia skutków uchybienia. Prokurator, któremu zwrócono uwagę, informuje prokuratora przełożonego o podjętych w tym celu działaniach. W razie złożenia zastrzeżenia prokurator przełożony, który zwrócił uwagę, uchyla uwagę albo przekazuje sprawę do rozpoznania sądowi dyscyplinarnemu. Sąd dyscyplinarny wydaje postanowienie utrzymujące uwagę w mocy albo uchylające uwagę i umarzające postępowanie po wysłuchaniu rzecznika dyscyplinarnego oraz prokuratora, któremu zwrócono uwagę, chyba że wysłuchanie nie jest możliwe. Od rozstrzygnięcia sądu dyscyplinarnego zażalenie nie przysługuje (art. 139 § 2–4 pr. o prok.). W literaturze trafnie z wymogu, by uchybienie było istotne, wyprowadza się wniosek, że chodzi o takie uchybienia, które mogą wywołać konsekwencje procesowe o doniosłym znaczeniu⁵⁸ oraz nie mogą być zakwalifikowane jako działania lub zaniechania mogące uniemożliwić lub istotnie utrudnić funkcjonowanie organu wymiaru sprawiedliwości lub prokuratury, gdyż w tym ostatnim przypadku sprawca odpowiadałby dyscyplinarnie (art. 137 § 1 pkt 2 pr. o prok.)⁵⁹;
- 2) w razie oczywistej obrazy przepisów prawa przy prowadzeniu sprawy, niezależnie od innych uprawnień – wytyka to uchybienie prokuratorowi, który się go dopuścił, po uprzednim zażądaniu wyjaśnień. Stwierdzenie i wytknięcie uchybienia nie wpływa na rozstrzygnięcie sprawy – wytyka to uchybienie na zasadach określonych w art. 140 (art. 7 § 7 pr. o prok.). Słusznie Sąd Najwyższy wskazał, że: „Obraza jest oczywista, gdy popełniony błąd jest łatwy do stwierdzenia, gdy bez głębszej analizy można zastosować przepis, gdy rozumienie przepisu prawa nie powinno budzić wątpliwości u przeciętnej osoby o kwalifikacjach prawniczych”⁶⁰.

⁵⁸ P. Czarniecki, *Odpowiedzialność służbowa prokuratorów*, w: *Prokuratura wobec współczesnych wyzwań ustrojowych*, red. M. Mistygacz, A. Staszak, R. Wszolek, Warszawa 2024, s. 174.

⁵⁹ P. Turek, *Prawo o prokuraturze. Komentarz*, Warszawa 2023, s. 416.

⁶⁰ Wyrok SN z dnia 4 września 2003 r., SNO 51/03, OSNSD 2003, nr 2, poz. 54.

Prokurator, któremu wytknięto uchybienie, może, w terminie 7 dni, złożyć pisemne zastrzeżenie do prokuratora przełożonego, który wytknął uchybienie, co nie zwalnia go od obowiązku usunięcia skutków uchybienia. W razie złożenia zastrzeżenia prokurator przełożony, który wytknął uchybienie, uchyla wytknięcie uchybienia albo przekazuje sprawę do rozpoznania sądowi dyscyplinarnemu. Sąd dyscyplinarny wydaje postanowienie utrzymujące wytknięcie uchybienia w mocy albo uchylające wytknięcie uchybienia i umarzające postępowanie po wysłuchaniu rzecznika dyscyplinarnego oraz prokuratora, któremu wytknięto uchybienie, chyba że wysłuchanie nie jest możliwe. Na postanowienie odmawiające uwzględnienia zastrzeżenia prokuratorowi, któremu wytknięto uchybienie, przysługuje zażalenie. Zażalenie rozpatruje ten sam sąd dyscyplinarny w innym, równorzędnym składzie (art. 140 § 2–4 pr. o prok.). Środek stosuje się w wypadku stwierdzenia oczywistej, ale niekoniecznie rażącej obrazy prawa⁶¹.

Są to środki odpowiedzialności służbowej prokuratorów, za czym przemawia ulokowanie przepisów je regulujących w ustawie Prawo o prokuraturze w rozdziale 3 zatytułowanym: „Odpowiedzialność karna, dyscyplinarna i służbowa prokuratorów”⁶².

Zasadnie Sąd Najwyższy wskazał, że „instytucja wytyku prokuratorskiego”, jak i „zwrócenie uwagi na piśmie” są instrumentami prawno-administracyjnymi, służącymi do służbowego dyscyplinowania prokuratorów. Mają one charakter sygnalizacyjny, nakierowany na sanowanie stwierdzonych błędów w bieżącej pracy i uniknięcie, w przyszłości, podobnych rażących uchybień w stosowaniu prawa. Tym różnią się od środków dyscyplinarnych, których jedynym celem jest represyjność i ukaranie sprawcy konkretnego uchybienia. Kompetencje przełożonego ograniczone są, w tym wypadku, tylko do możliwości zainicjowania tego rodzaju postępowania, zaś wymiar kary należy już do sądu dyscyplinarnego⁶³.

W razie stwierdzenia oczywistej i rażącej obrazy przepisów prawa, prokurator przełożony jest obowiązany żądać wszczęcia postępowania dyscyplinarnego przeciwko prokuratorowi, który obraży się dopuścił (art. 7 § 8 pr. o prok.). W myśl art. 137 § 1 pkt 1 pr. o prok. prokurator odpowiada dyscyplinarnie za przewinienia służbowe (dyscyplinarne), w tym za oczywistą i rażącą obrazę przepisów prawa.

ADRESACI ZAWIADOMIENIA

Sąd *verba legis* zawiadamia bezpośredniego przełożonego osoby, która dopuściła się uchybienia (art. 20 § 2 k.p.k.). Mając na uwadze, że chodzi o uchybienie, którego dopuścił się oskarżyciel publiczny lub prowadzący postępowanie przygotowawcze, adresatem zawiadomienia jest bezpośredni przełożony oskarżyciela publicznego

⁶¹ P. Turek, *Prawo o prokuraturze...*, op. cit., s. 419.

⁶² P. Czarniecki, *Odpowiedzialność służbowa...*, op. cit., s. 173; A. Kiełtyka, W. Kotowski, W. Ważny, *Prawo o prokuraturze. Komentarz*, Warszawa 2017, s. 542.

⁶³ Wyrok SN z dnia 24 września 2019 r., II DSI 56/19, OSNID 2020, nr 3. Tak też E. Gromek-Kukuryk, *Odpowiedzialność służbowa o odpowiedzialność dyscyplinarną prokuratorów w świetle ustawy Prawo o prokuraturze*, „Studia Prawnicze i Administracyjne” 2018, nr 4, s. 15–20.

albo prowadzącego postępowanie przygotowawcze. Przełożonym jest osoba, która „ma jakąś władzę, dowodzi, kieruje kimś, jest nadrzędnym w stosunku do kogoś”⁶⁴, a bezpośrednim przełożonym – przełożony posiadający władzę wobec określonych osób wprost, bez pośrednictwa kogokolwiek. Wskazanie takiej osoby wymaga analizy struktury organizacyjnej danego organu. Niektóre ustawy ustrojowe lub akty wykonawcze wydane na ich podstawie definiują przełożonego lub bezpośrednio przełożonego.

Prokuratorami bezpośrednio przełożonymi – zgodnie z art. 31 § 1 pr. o prok. – są:

- 1) Prokurator Generalny – w stosunku do Prokuratora Krajowego i pozostałych zastępców Prokuratora Generalnego oraz zastępcy Prokuratora Krajowego;
- 2) Prokurator Krajowy – w stosunku do prokuratorów pełniących czynności w Prokuraturze Krajowej, dyrektorów departamentów Prokuratury Krajowej oraz prokuratorów regionalnych;
- 3) pozostali zastępcy Prokuratora Generalnego, w zakresie zleconych czynności – w stosunku do prokuratorów pełniących czynności w Prokuraturze Krajowej, dyrektorów departamentów Prokuratury Krajowej oraz prokuratorów regionalnych;
- 4) Dyrektor Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji – w stosunku do naczelników Wydziałów Zamiejscowych Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej i prokuratorów pełniących czynności w tych wydziałach;
- 5) prokuratorzy regionalni i prokuratorzy okręgowi oraz, w zakresie zleconych czynności, ich zastępcy – w stosunku do prokuratorów pełniących czynności w danej jednostce oraz w stosunku do kierowników jednostek organizacyjnych prokuratury bezpośrednio niższego stopnia na obszarze działania danej jednostki, z wyjątkiem prokuratorów pełniących czynności w danym ośrodku oraz prokuratorów rejonowych na obszarze działania danego ośrodka zamiejscowego prokuratury okręgowej;
- 6) kierownicy ośrodków zamiejscowych prokuratur okręgowych oraz, w zakresie zleconych czynności, ich zastępcy – w stosunku do prokuratorów pełniących czynności w danym ośrodku oraz prokuratorów rejonowych na obszarze działania danego ośrodka zamiejscowego prokuratury okręgowej;
- 7) prokuratorzy rejonowi oraz, w zakresie zleconych czynności, ich zastępcy – w stosunku do prokuratorów danej prokuratury rejonowej;
- 8) kierownicy ośrodków zamiejscowych prokuratur rejonowych – w stosunku do prokuratorów pełniących czynności w danym ośrodku.

Przepis ten – na podstawie art. 174 § 1 pr. o prok. – dotyczy także asesorów prokuratury.

Prokuratorami bezpośrednio przełożonymi nie są dyrektorzy departamentów i biur Prokuratury Krajowej, naczelnicy wydziałów departamentów i biur Prokuratury Krajowej oraz wydziałów w prokuraturach regionalnych i okręgowych oraz kierownicy działów i sekcji w prokuraturach oraz ośrodków zamiejscowych prokuratur okręgowych i rejonowych. Prokurator kierujący komórką organizacyjną

⁶⁴ *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, t. 33, red. H. Zgółkowska, Poznań 2001, s. 347.

w jednostce organizacyjnej prokuratury – zgodnie z art. 31 § 2 pr. o prok. – jest zwierzchnikiem służbowym w stosunku do prokuratorów wykonujących czynności w tej komórce⁶⁵.

Prawo o prokuraturze nie wskazuje prokuratora bezpośrednio przełożonego w stosunku do aplikantów prokuratorskich, występujących w charakterze oskarżyciela publicznego. W związku z tym powstaje wątpliwość, do kogo sąd ma kierować zawiadomienie o rażącym naruszeniu przez niego obowiązków procesowych. Nie ma przeszkód, by takie zawiadomienie potraktować jako skargę, która – zgodnie z art. 186 § 2 pr. o prok. – podlega rozpoznaniu przez prokuratora kierującego jednostką organizacyjną prokuratury.

Jeśli chodzi o inne ograny prowadzące postępowanie przygotowawcze lub występujące w charakterze oskarżycieli publicznych, to bezpośrednio przełożonymi określonymi w aktach prawnych są – kolejno w:

- 1) Policji – osoba zajmująca stanowisko kierownicze bezpośrednio wyższe od stanowiska zajmowanego przez danego policjanta, poczynając od stanowiska kierownika rewiru dzielnicowych (równorzędnego) lub dowódcy plutonu (§ 1 pkt 6 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 14 maja 2013 r. sprawie szczegółowych praw i obowiązków oraz przebiegu służby policjantów⁶⁶);
- 2) Straży Granicznej – osoba zajmująca stanowisko kierownicze bezpośrednio wyższe od stanowiska zajmowanego przez funkcjonariusza podlegającego opiniowaniu, poczynając od stanowiska dowódcy plutonu (równorzędnego) – § 5 ust. 1 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 17 czerwca 2002 r. w sprawie okresowego opiniowania funkcjonariuszy Straży Granicznej⁶⁷;
- 3) Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego – przełożony zajmujący stanowisko nie niższe niż kierownika sekcji lub inne równorzędne, któremu funkcjonariusz podlega bezpośrednio (§ 1a pkt 1 rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 3 marca 2011 r. w sprawie opiniowania funkcjonariuszy Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz wzoru formularza opinii służbowej⁶⁸; § 2 pkt 6 rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 13 lutego 2003 r. w sprawie mianowania na stopnie służbowe funkcjonariuszy Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego⁶⁹).

Przełożonymi bezpośrednio w innych organach są osoby kierujące wyodrębnionymi w nich komórkami organizacyjnymi w stosunku do osób wykonujących czynności w tych jednostkach. I tak:

- jednostkami organizacyjnymi Żandarmerii Wojskowej są: 1. Komenda Główna Żandarmerii Wojskowej; 2. terenowe jednostki organizacyjne Żandarmerii Wojskowej: a) oddziały Żandarmerii Wojskowej, b) wydziały Żandarmerii Wojskowej; 3. specjalistyczne jednostki organizacyjne Żandarmerii Wojskowej. W skład oddziałów lub wydziałów Żandarmerii Wojskowej mogą wchodzić placówki

⁶⁵ R.A. Stefański, *Nadzór służbowy prokuratora nad postępowaniem przygotowawczym*, w: *Verba volant, scripta manent. Proces karny, prawo karne skarbowe...*, op. cit., s. 398.

⁶⁶ Dz.U. z 2023 r., poz. 2269.

⁶⁷ Dz.U. z 2023 r., poz. 2413.

⁶⁸ Dz.U. z 2024 r., poz. 204.

⁶⁹ Dz.U. z 2024 r., poz. 225.

Żandarmerii Wojskowej, jako ich zamiejscowe komórki wewnętrzne (art. 7 ust. 1–2a u. o ŻW). Ponadto Żandarmeria Wojskowa składa się z następujących pionów funkcjonalnych: 1. dochodzeniowo-śledczego; 2. prewencyjnego; 3. administracyjno-logistyczno-technicznego (art. 8 ust. 1 u. o ŻW). Pion funkcjonalny operacyjno-rozpoznawczy tworzą: 1. Zarząd Kryminalny w Komendzie Głównej Żandarmerii Wojskowej; 2. wydziały kryminalne w oddziałach terenowych ŻW; 3. sekcje kryminalne w wydziałach ŻW (§ 2 zarządzenia nr 11/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 21 kwietnia 2020 r. w sprawie utworzenia pionu operacyjno-rozpoznawczego w Żandarmerii Wojskowej⁷⁰);

- w skład CBA wchodzi: 1. Departamenty (Operacyjno-Śledczy, Bezpieczeństwa, Postępowań Kontrolnych, Analiz); 2. Biura (Techniki Operacyjnej, Prawne, Finansów, Kadr i Szkolenia, Logistyki, Teleinformatyki, Gabinet Szefa); 3. Delegatury CBA w miastach wojewódzkich. W skład jednostek organizacyjnych CBA mogą wchodzić wydziały zamiejscowe (§ 23 ust. 1 i 2 Statutu Centralnego Biura Antykorupcyjnego, stanowiącego załącznik do zarządzenie Nr 72 Prezesa Rady Ministrów z dnia 6 października 2010 r. w sprawie nadania statutu Centralnemu Biuru Antykorupcyjnemu⁷¹);
- jednostkami Krajowej Administracji Skarbowej są: 1. komórki organizacyjne Ministra Rozwoju i Finansów; 2. Krajowa Informacja Skarbowa; 3. izby administracji skarbowej; 4. urzędy skarbowe; 5. urzędy celno-skarbowe wraz z podległymi oddziałami celnymi; 6. Szkoły Skarbowości (art. 36 ust. 1 u. o KAS). Utworzone są także delegatury Krajowej Informacji Skarbowej i urzędów celno-skarbowych⁷². Szczegółową organizację jednostek organizacyjnych wymienionych wyżej w punktach 1–6 określa zarządzenie Ministra Finansów z dnia 5 lutego 2019 r. w sprawie organizacji Krajowej Informacji Skarbowej, izby administracji skarbowej, urzędu skarbowego, urzędu celno-skarbowego i Krajowej Szkoły Skarbowości oraz nadania im statutów⁷³ i nadane tym zarządzeniem statuty tych jednostek;
- jednostki Straży Leśnej w Lasach Państwowych to: 1. posterunki w nadleśnictwach podporządkowane nadleśniczemu; 2. grupy interwencyjne w regionalnych dyrekcjach Lasów Państwowych, podporządkowane dyrektorowi regionalnej dyrekcji Lasów Państwowych. Strażą Leśną kieruje Główny Inspektor Straży Leśnej. Strażą Leśną kieruje Główny Inspektor Straży Leśnej podporządkowany Dyrektorowi Generalnemu (art. 47 ust.1a i 1b u. o l.)⁷⁴;

⁷⁰ Dz. Urz. MON z 2020 r., poz. 69.

⁷¹ „Monitor Polski” z 2010 r., nr 76, poz. 953 ze zm.

⁷² Zarządzenie Ministra Rozwoju i Finansów z dnia 1 marca 2017 r. w sprawie utworzenia delegatur jednostek organizacyjnych Krajowej Administracji Skarbowej oraz terytorialnego zasięgu ich działania i siedzib (Dz. Urz. MF. z 2024 r., poz. 93).

⁷³ Dz. Urz. MF. z 2023 r., poz. 61.

⁷⁴ Organizację i zakres działania posterunków Straży Leśnej w nadleśnictwach oraz grup interwencyjnych Straży Leśnej w regionalnych dyrekcjach Lasów Państwowych określa załącznik Nr 1 „Organizacja i zakres działania posterunków Straży Leśnej w nadleśnictwach oraz grup interwencyjnych Straży Leśnej w regionalnych dyrekcjach Lasów Państwowych” do zarządzenia Nr 69 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 14 listopada 2019 r. w sprawie określenia organizacji i zakresu działania posterunków Straży Leśnej w nadleśnictwach i grup

- Wojewódzka Inspekcja Handlowa, wchodząca w skład zespolonej administracji rządowej w województwie, która kieruje wojewódzki inspektor inspekcji handlowej (art. 5 ust. 1 pkt 2 u. o IH). Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów kieruje działalnością Inspekcji przy pomocy Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (art. 7 ust. 1 u. o IH). W skład wojewódzkiego inspektoratu wchodzi: 1. wydziały kontroli; 2. wydział do spraw pozasądowego rozwiązywania sporów konsumenckich albo wieloosobowe stanowisko pracy do spraw pozasądowego rozwiązywania sporów konsumenckich, albo jednoosobowe stanowisko pracy do spraw pozasądowego rozwiązywania sporów konsumenckich; 3. wydział prawno-organizacyjny; 4. wydział budżetowo-administracyjny; 5. sekretariat stałego sądu polubownego. W skład delegatury wojewódzkiego inspektoratu wchodzi zespół lub zespoły kontroli (§ 2 ust. 1, § 3 ust. 2 rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 26 lipca 2001 r. w sprawie zasad organizacji wojewódzkich inspektoratów Inspekcji Handlowej⁷⁵);
- jednostkami organizacyjnymi Państwowej Inspekcji Sanitarnej są: 1. Główny Inspektorat Sanitarny; 2. wojewódzka stacja sanitarno-epidemiologiczna; 3. powiatowa stacja sanitarno-epidemiologiczna; 4. graniczna stacja sanitarno-epidemiologiczna (art. 7 ust. 3 i art. 10 ust. 4 u. PIS). Strukturę stacji sanitarno-epidemiologicznej określają ich statuty. Przykładowo załączniki Nr 1–39 do zarządzenia Ministra Zdrowia z dnia 11 października 2002 r. w sprawie nadania statutów Wojewódzkiej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej w Warszawie oraz powiatowym stacjom sanitarno-epidemiologicznym położonym na obszarze województwa mazowieckiego⁷⁶.

Strażnicy Państwowej Straży Łowieckiej są pracownikami urzędów wojewódzkich (art. 38 ust. 2 pr. łow.).

POSTĘPOWANIE W PRZEDMIOCIE ZAWIADOMIENIA

Organami uprawnionymi do skierowania zawiadomienia – jak już wskazywano – są sąd lub prokurator. Podjęcie takiej decyzji jest obligatoryjne. W art. 20 § 2 k.p.k. został użyty zwrot „sąd zawiadamia” – posłużenie się w nim trybem oznajmującym oznacza obowiązek działania. Niemniej przesłanki ocenne podjęcia takiej czynności stwarzają organowi procesowemu duży luz decyzyjny i tym samym łagodzą bezwzględność działania.

W zawiadomieniu powinien być wskazany z nazwiska i funkcji oskarżyciel publiczny lub prowadzący postępowanie przygotowawcze, który naruszył obowiązek procesowy, oraz rodzaj rażącego naruszenie tego obowiązku.

Obligatoryjnym elementem zawiadomienia jest żądanie nadesłania, w wyznaczonym terminie, informacji o podjętych działaniach wynikających z zawiadomienia. Z art. 20 § 2 k.p.k. *explicite* wynika konieczność zamieszczenia takiego żądania.

interwencyjnych Straży Leśnej w regionalnych dyrekcjach Lasów Państwowych oraz szczegółowych zasad szkolenia strażników leśnych (B.I.LP. z 2019 r., Nr 12, poz. 141).

⁷⁵ Dz.U. z 2018 r., poz. 1173.

⁷⁶ Dz. Urz. MZ. z 2002 r., Nr 10, poz. 56.

Termin ten ma być ściśle określony i nie może być krótszy niż 14 dni. Jest to termin instrukcyjny; jego naruszenie nie wywołuje żadnych negatywnych skutków procesowych. Kodeks postępowania karnego, inaczej niż wypadku zawiadomienia o rażącym naruszeniu obowiązków procesowych przez obrońcę lub pełnomocnika (art. 20 § 1a k.p.k.), nie przewiduje nałożenia kary pieniężnej za nienadesłanie w wyznaczonym terminie informacji o podjętych działaniach. Sąd lub prokurator mogą jedynie zawiadomić przełożonego osoby zobowiązanej do nadesłania informacji o podjętych działaniach. Brak możliwości nałożenia w takiej sytuacji kary pieniężnej jest w literaturze oceniony krytycznie, jako naruszający równe traktowanie uczestników procesu⁷⁷. Zwiększeniu skuteczności zawiadomienia i likwidacji tej nierówności mogłoby służyć dodanie do art. 20 k.p.k. § 2b w brzmieniu: W razie nienadesłania w wyznaczonym terminie informacji, o których mowa w § 2, na żądanie sądu lub prokuratora przełożony osoby, która dopuściła się tego uchybienia, wszczyna postępowanie służbowe, informując żądającego o jego wyniku. Nie jest uzasadnione sankcjonowanie tego uchybienia karą pieniężną, gdy doprowadziłoby to do nierównego traktowania pracowników organów państwowych.

W Kodeksie postępowania karnego nie wskazuje się *expressis verbis* formy zawiadomienia. Z art. 93 § 1 k.p.k. *explicite* wynika, że zawiadomienie sądu ma formę postanowienia. Jeśli chodzi o zawiadomienie prokuratora, to nie ma ogólnego przepisu, który określałby, jakie czynności podejmowane przez niego wymagają formy postanowienia, a wymóg taki może wynikać wprost z przepisu upoważniającego do podjęcia danej czynności lub jej wagi. Mając na względzie, że zawiadomienie jest ważną czynnością, bowiem prokurator stwierdza rażące naruszenie obowiązków procesowych oraz żąda nadesłania w wyznaczonym terminie informacji o podjętych działaniach wynikających z zawiadomienia, którego wynikiem może być wszczęcie postępowania dyscyplinarnego, zasadne jest opowiedzenie się za formą postanowienia. Nie znajduje uzasadnienia twierdzenie, że w postępowaniu sądowym ma ono formę pisma podpisanego przez prezesa sądu, a w toku postępowania przygotowawczego – pisma podpisanego przez prokuratora⁷⁸.

Postanowienie sądu lub prokuratora jest niezaskarżalne. Ze względu na skutki, jakie ono wywołuje w stosunku do osoby, której dotyczy, powinno być zaskarżalne; zażalenie na postanowienie sądu powinien rozpoznawać ten sam sąd w składzie trzech sędziów, a prokuratora – prokurator nadrzędny.

Odpis zawiadomienia sąd przesyła Prokuratorowi Generalnemu, jeżeli uchybienia dopuścił się prokurator, a w wypadku gdy uchybienia dopuścił się oskarżyciel publiczny niebędący prokuratorem – właściwemu organowi przełożonemu w stosunku do bezpośredniego przełożonego tego oskarżyciela (art. 20 § 2a k.p.k.). Ma to wpłynąć na adresata zawiadomienia, by ten podjął skuteczne działania zapobiegające powtórzeniu się podobnych uchybień oraz wyciągnął adekwatne wnioski służbowe, a w konsekwencji ma wzmocnić dyscyplinujący walor tego środka; pozwala też na odpowiednią reakcję organów nadrzędnych nad bezpośrednim przełożonym

⁷⁷ J. Grajewski, S. Steinborn, w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do art. 1–424*, t. I, red. L.K. Paprzycki, Warszawa 2013, s. 134.

⁷⁸ J. Skorupka, w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, Warszawa 2020, s. 89.

osoby, która dopuściła się uchybienia⁷⁹. Przełożeni, podobnie jak bezpośrednio przełożeni, są zdefiniowani w niektórych aktach prawnych, a w pozostałych wypadkach trzeba ich ustalić na podstawie analizy struktury organizacyjnej tych organów.

Przełożonymi są – kolejno w:

- 1) prokuraturze:
 - A. Prokurator Generalny jest przełożonym prokuratorów powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury oraz prokuratorów Instytutu Pamięci Narodowej (art. 13 § 2 pr. o prok.);
 - B. Prokurator Krajowy jest prokuratorem przełożonym prokuratorów Prokuratury Krajowej oraz prokuratorów pozostałych powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (art. 18 § 2 pr. o prok.);
 - C. prokurator regionalny w stosunku do prokuratorów prokuratury regionalnej, prokuratorów prokuratur okręgowych oraz prokuratorów prokuratur rejonowych na obszarze działania prokuratury regionalnej (art. 22 ust. 4 pr. o prok.);
 - D. zastępca prokuratora regionalnego w stosunku do prokuratorów prokuratury regionalnej, prokuratorów prokuratur okręgowych oraz prokuratorów prokuratur rejonowych na obszarze działania prokuratury regionalnej (art. 22 ust. 5 pr. o prok.);
 - E. prokurator okręgowy w stosunku do prokuratorów prokuratury okręgowej oraz prokuratorów rejonowych i prokuratorów prokuratur rejonowych na obszarze działania prokuratury okręgowej (art. 23 ust. 4 pr. o prok.);
 - F. zastępca prokuratora okręgowego w stosunku do prokuratorów prokuratury okręgowej oraz prokuratorów rejonowych i prokuratorów prokuratur rejonowych na obszarze działania prokuratury okręgowej (art. 23 ust. 5 pr. o prok.);
 - G. prokurator rejonowy w stosunku do prokuratorów wykonujących czynności w tej jednostce (art. 24 ust. 4 pr. o prok.); jest nim również dla prokuratorów innych jednostek prokuratury, którzy wykonują czynności w tej prokuraturze rejonowej, np. prokuratorów delegowanych;
 - H. zastępca prokuratora rejonowego w stosunku do prokuratorów wykonujących czynności w tej jednostce w zakresie ustalonym przez prokuratora rejonowego (art. 24 ust. 5 pr. o prok.);
 - I. Naczelnik Wydziału Spraw Wewnętrznych w stosunku do prokuratorów wykonujących swoje obowiązki w tym wydziale (art. 19 § 4 pr. o prok.);
 - J. Naczelnik Wydziału Zamiejscowego Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej w stosunku do prokuratorów wykonujących swoje obowiązki w tym wydziale (art. 21 § 2 pr. o prok.);
- 2) Policji – Komendant Główny Policji, Komendant CBŚP, Komendant BSWP, Komendant CBZC, Dyrektor CLKP, komendanci wojewódzcy Policji albo Komendant Stołeczny Policji i komendanci powiatowi (miejscy, rejonowi) Policji oraz Komendant-Rektor Akademii Policji w Szczytnie i komendanci szkół policyjnych (art. 32 ust. 1 u. o Pol.);

⁷⁹ J. Kosonoga, w: *Kodeks...*, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, op. cit., s. 365.

- 3) Straży Granicznej – Komendant Główny Straży Granicznej, Rektor-Komendant WSSG, Komendant BSWSG, komendanci oddziałów Straży Granicznej, komendanci ośrodków szkolenia Straży Granicznej oraz komendanci ośrodków Straży Granicznej (art. 36 ust. 1 u. o SG);
- 4) Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego – kierownik jednostki organizacyjnej ABW, zastępca Szefa ABW, Szef ABW (§ 2 pkt 5 rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 13 lutego 2003 r. w sprawie mianowania na stopnie służbowe funkcjonariuszy Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego⁸⁰).

Od omawianego zawiadomienia różni się żądanie prokuratora nadzorującego postępowanie przygotowawcze związane z niewykonaniem przez organ niebędący prokuratorem postanowienia, zarządzenia lub polecenia wydanego przez niego, skierowane do przełożonego funkcjonariusza zarządzenia. Zawiera ono nie tylko informację o niewykonaniu postanowienia, zarządzenia lub polecenia, ale także żądanie wszczęcia postępowania służbowego, Prokurator jest informowany o wyniku tego postępowania (art. 326 § 4 k.p.k.).

WNIOSKI

1. Zawiadomienie o rażącym naruszenia obowiązków procesowych przez oskarżyciela publicznego lub oskarżyciela prowadzącego postępowanie przygotowawcze jest jednym ze środków dyscyplinujących uczestników postępowania karnego, będących reakcją organów procesowych na uchybienia procesowe.
2. Organem uprawnionym do wydania zawiadomienia w postępowaniu przed sądem jest sąd, a w postępowaniu przygotowawczym – prokurator.

Sąd wydaje takie zawiadomienie w każdym postępowaniu toczącym się przez sąd, w tym podczas wykonywania czynności w postępowaniu przygotowawczym. Uprawnienia tego nie ma prezes sądu, przewodniczący wydziału czy przewodniczący składu orzekającego, za czym przemawia wykładnia językowa art. 20 § 2 k.p.k., w którym jest mowa *expressis verbis* o sądzie.

Prokurator posiada to uprawnienie tylko w postępowaniu przygotowawczym i wyłącznie w stosunku do Policji i innych organów tego postępowania. Nie dotyczy ono prokuratora prowadzącego postępowanie przygotowawcze, gdyż niezależnie od pominięcia prokuratora w art. 20 § 2 *in fine* k.p.k., prokurator przełożony posiada – przewidziane w ustawie o prokuraturze – inne środki reakcji na naruszenie przez podwładnego prokuratora obowiązków służbowych, w tym procesowych.

3. Przedmiotem zawiadomienia jest stwierdzone w toku konkretnego postępowania karnego i z nim związane rażące naruszenie obowiązków procesowych przez oskarżyciela publicznego lub prowadzącego postępowanie przygotowawcze, mające charakter niebudzącego wątpliwości i oczywistego oraz mającego istotne znaczenie dla prawidłowości postępowania, zwłaszcza wpływające na gwarancje procesowego oskarżonego lub pokrzywdzonego.

⁸⁰ Dz.U. z 2024 r., poz. 225.

4. W zawiadomieniu sądu chodzi o naruszenie obowiązków nie tylko przez prokuratora jako oskarżyciela publicznego, ale także nieprokuratorskich oskarżycieli publicznych, którymi są organy państwowe, posiadające takie uprawnienie z mocy szczególnych przepisów ustawy, określających zakres jego działania lub przepisów wydanych na podstawie ustawy. Wykładnia teleologiczna art. 20 § 2 k.p.k. przemawia za objęciem zawiadomieniem także prokuratora biorącego udział w posiedzeniu dotyczącego czynności sądowych w postępowaniu przygotowawczym. Wątpliwe jest, czy w zakresie uchybień w postępowaniu przygotowawczym zawiadomieniem tym może być objęty także prokurator sprawujący nad postępowaniem przygotowawczym. By usunąć wszelkie wątpliwości w tym zakresie, zasadny jest wniosek *de lege ferenda* uzupełnienia tego przepisu prokuratora nadzorującego postępowanie przygotowawcze.
5. Zawiadomienie jest kierowane do bezpośredniego przełożonego oskarżyciela publicznego lub prowadzącego postępowanie przygotowawcze. Wskazanie takiej osoby wymaga analizy struktury organizacyjnej danego organu, z tym że niektóre ustawy lub akty wykonawcze wydane na ich podstawie definiują bezpośrednio przełożonego, np. co do prokuratora, policjanta, funkcjonariusza Straży Granicznej lub Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego.
6. W zawiadomieniu powinien być wskazany, z imienia i nazwiska oraz funkcji, oskarżyciel publiczny lub oskarżyciel prowadzący postępowanie przygotowawcze, który naruszył obowiązek procesowy. Obligatoryjnym elementem zawiadomienia jest żądanie nadesłania w wyznaczonym terminie informacji o podjętych działaniach wynikających z zawiadomienia.
7. Postanowienie sądu lub prokuratora jest niezaskarżalne, jednakże ze względu na skutki, jakie ono wywołuje w stosunku do osoby, której dotyczy, powinno być zaskarżalne; zażalenie na postanowienie sądu powinien rozpoznawać ten sam sąd w składzie trzech sędziów, a na prokuratora – prokurator nadrzędny.
8. W Kodeksie postępowania karnego, inaczej niż w wypadku zawiadomienia o rażącym naruszeniu obowiązków procesowych przez obrońcę lub pełnomocnika (art. 20 § 1a k.p.k.), nie przewiduje się nałożenia kary pieniężnej za nienadesłanie w wyznaczonym terminie informacji o podjętych działaniach. Brak sankcjonowania tego zaniechania w omawianym wypadku może prowadzić do lekceważenia tego obowiązku i powoduje nierówność w traktowaniu uczestników postępowania. Zwiększenie skuteczności zawiadomienia oraz zlikwidowanie tej nierówności może nastąpić przez dodanie do art. 20 k.p.k. § 2b w brzmieniu: W razie nienadesłania w wyznaczonym terminie informacji, o których mowa w § 2, na żądanie sądu lub prokuratora przełożony osoby, która dopuściła się tego uchybienia, wszczyna postępowanie służbowe, informując żądającego o jego wyniku.

BIBLIOGRAFIA

- Czarnecki P., *Odpowiedzialność służbowa prokuratorów*, w: *Prokuratura wobec współczesnych wyzwań ustrojowych*, red. M. Mistygacz, A. Staszak, R. Wszolek, Warszawa 2024.
- Gostyński Z., Zabłocki S., w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, Warszawa 2003.
- Grajewski J., Steinborn S., w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do art. 1–424*, t. I, red. L.K. Paprzycki, Warszawa 2013.
- Gromek-Kukuryk E., *Odpowiedzialność służbowa o odpowiedzialność dyscyplinarna prokuratorów w świetle ustawy Prawo o prokuraturze*, „*Studia Prawnicze i Administracyjne*” 2018, nr 4.
- Grzegorzczak T., *Kodeks postępowania karnego. Artykuły 1–467. Komentarz*, t. I, Warszawa 2014.
- Grzeszczyk W., *Prokurator jako organ procesowy*, „*Prokuratura i Prawo*” 2003, nr 11.
- Hofmański P., Sadzik E., Zgryzek K., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do art. 1–296*, red. P. Hofmański, Warszawa 2007.
- Karaźniewicz J., w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Zagrodnik, Warszawa 2024.
- Karaźniewicz J., *Dyscyplinowanie obrońców i pełnomocników za pomocą sygnalizacji w świetle ograniczonego prawa do ingerencji organu procesowego w relacje między stroną a jej profesjonalnym przedstawicielem procesowym*, w: *Verba volant, scripta manent. Proces karny, prawo karne skarbowe i prawo wykroczeń po zmianach z lat 2015–2016. Księga pamiątkowa poświęcona Profesor Monice Zbrojewskiej*, red. T. Grzegorzczak, R. Olszewski, Warszawa 2017.
- Karaźniewicz J., *Instytucja sygnalizacji w polskim procesie karnym*, Toruń 2015.
- Kiełtyka A., Kotowski W., Ważny W., *Prawo o prokuraturze. Komentarz*, Warszawa 2017.
- Koper R., *Swoboda wypowiedzi osoby przesłuchiwanej w procesie karnym*, Warszawa 2022.
- Kosonoga J., w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do art. 1–166*, t. I, II, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, Warszawa 2017.
- Kosonoga J., *System środków dyscyplinujących uczestników postępowania karnego*, Warszawa 2014.
- Kowalski S., *Sygnalizacja rażącego naruszenia obowiązku procesowego przez radcę prawnego w postępowaniu karnym*, „*Radca Prawny Zeszyty Naukowe*” 2023, nr 4.
- Kulesza C., w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. K. Dudka, Warszawa 2023.
- Kurowski M., w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Art. 1–424*, t. I, red. D. Świecki, Warszawa 2024.
- Małolepszy A., *Przesłanki odpowiedzialności porządkowej obrońcy za niedopełnienie obowiązków procesowych w toku postępowania karnego*, w: *Funkcje procesu karnego. Księga jubileuszowa Profesora Janusza Tylmana*, red. T. Grzegorzczak, Warszawa 2011.
- Morawski L., *Wstęp do prawoznawstwa*, Warszawa 2014.
- Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, t. 33, red. H. Zgólkowa, Poznań 2001.
- Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, t. 35, red. H. Zgólkowa, Poznań 2002.
- Prusak F., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1, Warszawa 1999.
- Sakowicz A., w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. A. Sakowicz, Warszawa 2023.
- Skorupka J., w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, Warszawa 2020.
- Słownik języka polskiego*, t. 7, red. W. Doroszewski, Warszawa 1965.
- Słownik języka polskiego PWN*, t. 2, red. M. Szymczak, Warszawa 1998.
- Smoleński J., *Prawno-ustrojowe problemy prokuratury*, „*Państwo i Prawo*” 1963, nr 1.
- Stefańska B.J., *Rola prokuratora w posiedzeniu przygotowawczym sądu*, w: *Postępowanie przed sądem I instancji w zwolizowanym procesie karnym*, red. D. Kala, I. Zgoliński, Warszawa 2018.

- Stefański R.A., *Nadzór służbowy prokuratora nad postępowaniem przygotowawczym*, w: *Verba volant, scripta manent. Proces karny, prawo karne skarbowe i prawo wykroczeń po zmianach z lat 2015–2016. Księga pamiątkowa poświęcona Profesor Monice Zbrojeńskiej*, red. T. Grzegorzczak, R. Olszewski, Warszawa 2017.
- Stefański R.A., *Oskarżyciel publiczny*, w: *System prawa karnego procesowego. Strony i inni uczestnicy postępowania karnego*, t. VI, red. C. Kulesza, Warszawa 2016.
- Stefański R.A., *Prokurator jako organ postępowania karnego*, w: *System prawa karnego procesowego. Sądy i inne organy postępowania karnego*, red. Z. Kwiatkowski, t. V, Warszawa 2015.
- Steinborn S., *Nieprokuratorские органы осkarżycielskie*, w: *System prawa karnego procesowego. Strony i inni uczestnicy postępowania karnego*, red. C. Kulesza t. VI, Warszawa 2016.
- Turek P., *Prawo o prokuraturze. Komentarz*, Warszawa 2023.
- Uniwersalny słownik języka polskiego*, t. 4, red. S. Dubisz, Warszawa 2003.
- Zięba-Załużka H., *Instytucja prokuratury w Polsce*, Warszawa 2003.

Cytuj jako:

Stefański R.A., *Zawiadomienie o rażąco naruszeniu obowiązków procesowych przez oskarżyciela publicznego lub prowadzące postępowanie przygotowawcze*, „Ius Novum” 2025, nr 1(19), s. 37–60. DOI: 10.26399/iusnovum.v19.1.2025.04/ra.stefanski